

Абылкасым Жутакеев
(1888–1931)

Таштап кеттиң ата-эне,
Жаш балапан кезимде.
Кайрылган киши жок болду,
Кайгылуу мендей жетимге.
Көйнөгүм жок жылаңач,
Куур тонум этимде.

(А.Жутакеев)

Эсеналиева Г.О., Ансалиева А.Т.

АБЫЛКАСЫМ ЖУТАКЕЕВДИН КЫРГЫЗ АДАБИЯТЫНА КОШКОН САЛЫМЫ

Эсеналиева Г.О., Ансалиева А.Т.

ВКЛАД АБЫЛКАСЫМА ЖУТАКЕЕВА В КЫРГЫЗСКУЮ ЛИТЕРАТУРУ

Esenaliyeva G.O., Apsaliyeva A.T.

THE CONTRIBUTION OF ABYLKASYM RUTACEAE IN KYRGYZ LITERATURE

УДК:377:58.14

Макалада А. Жутакеевдин акындар поэзиясындагы орду сөзгө алынат.

В статье раскрывается место А.Жутакеева в акынской поэзии.

The article reveals the place Ajutakoev in akyn poetry.

XIX кылымдын аягы, XX кылымдын башында жазгыч акындардын көч башында Абылкасым Жутакеев турган. Ал 1888-жылы Нарын районун-дагы Жан-Булак айылында туулган. Ата-энесинен эрте ажырап, каралашар кишиси жок ар кимдин малын багып, отунун алып күн көргөн. Оор турмуш, көкөйүн кескен жокчулук да анын алгачкы ырларынын мазмунуна айланат.

Жетимчиликтин азабын тартып, кордук көрүп жүрүп, Коңурбай деген оокаттуу да, билимдүү да адамдын үйүндө пааналап калат. Мына ошол жерден арабча кат таанып үйрөнөт.

Коңурбай Абылкасымдын зээндүүлүгүнө баа берип, барган жерлерине ээрчитип, аш-тойлордо

ырдата коюп жүргөн экен. Жамактап ырдап эл оозуна алынып калган кезинде Үркүнгө туш келет. Ал убакта Ат-Башы, Нарын эли Кытайга качпаса да, кандайдыр бир себептен Аймамбет кызы Расия деген жеңеси менен өтүп бараткандарга кошулуп Турпанга барып калышат. Үрккөн элдин көргөн азап-тозогун Абылкасымдай сүрөттөп жазган акын жазуучулар аз. Ал “Кайран эл” ырында ошол доордогу окуяны көркөм жана таасын чагылдырган.

Аксы менен Турпанды
Аралады кайран эл.
Аш табалбай ашпозду
Сагалады кайран эл.
Качып барып Турпанды
Аралады кайран эл.
Жамбы берип бектерин
Паралады кайран эл.
Боз үйүнө чырмаган
Чийин сатты кайран эл.
Аркалыктын чолпусун
Бөлүп сатты кайран эл.

Арзан баага буюмун
 Көнүп сатты кайран эл.
 Айдап барган алдына
 Малып сатты кайран эл.
 Жууркан, төшөк калтырбай,
 Баарын сатты кайран эл.
 Мингичи жок жөө жүрүп,
 Арык болду кайран эл.
 Бутундагы кийгени
 Чарык болду кайран эл.
 Кызыл өңү бозоруп,
 Карып болду кайран эл.

Карапайым элдин көргөн күнү, күткөн тилеги
 А.Жутакеевдин башка дагы «Кайткан эл», «16-жыл»
 аттуу чыгармаларында да берилген.

1917-жылдагы Октябрь революциясы
 А.Жутакеевдин чыгармачылыгына, кийинки тагды-
 рына таасир эткен. 1920-жылы акын Алматыда
 мугалимдерди даярдоо боюнча алты айлык курсту
 бүтүрүп, 1923-жылга чейин айылында окутуучу
 болуп эмгектенген. 1924-жылы В.И.Лениндин
 дүйнөдөн кайткандыгына байланыштуу акын өзүнүн
 «Ленин кошогу» аттуу чыгармасын жазган. Андан
 сырткары «Качак турмушу», «Үч доор», «Жетим-
 дик», «Жокчулук» деген чыгармалары бар.

Убагында басма сөздүн жоктугунан жазма
 акындардын чыгармалары да төкмө акындардын,
 манасчылардын айтканындай эле оозеки түрүндө эл
 арасына жайылып келген. Октябрь төңкөрүшүнөн
 кийин гана жазма акындардын кол жазмалары
 чогултула баштаган. Ал эми Абылкасым Жутакеев
 эл арасына тараган ырларынан башка да өз колу
 менен фондуга эң эле көп кол жазмасын тапшырган.
 Тилекке каршы, ошол чыгармаларынын көбү
 бүгүнкү күнгө чейин табылбай калган. Буга акындын
 көзү өткөндөн көп жылдан кийин 1956-жылы чыккан
 атайын жыйнакка "Ленин кошогу" поэмасы кирги-
 зилген экен. 1974-жылы "Кыргызстан" басмасы
 "Ленин кошогу" аттуу китепти жарыкка чыгарган.

Акын жазып эле чектелбей, төгүп да ырдаган.
 Дастан айткан. Мисалы, Манастын Аккуласы,

Алмамбеттин Сараласы, Төштүктүн Эркеторусу,
 Семетейдин Тайторусу сыяктуу эпостогу тулпар-
 ларды сүрөттөгөн. Ал жалаң чыгармачылык менен
 берилип киришкен Кыргызстандын интеллиген-
 циясынын алгачкы өкүлдөрүнөн болгон. Союз кошчу
 уюмун түзүү, кедей-кембагалдарды коомго тартып
 сабатсыздыгын жоюу сыяктуу көп иштерди аткар-
 ган. 1924-жылдан тартып Нарын кантондук союз
 кошчунун председатели болуп дайындалган. Бул
 уюм кедейлердин эмгегин коргоп, аларга эмгек акы
 төлөө, келишимдерди бузган байларды сот жообуна
 тарттыруу иштерин аткарган. Мындан улам бай-
 манаптар, аларды колдогондор кастык кылып,
 Абылкасымга каршы ушактарды тараткан. Акыры
 акын бул кызматтан четтетилип калат. Бирок эрки
 бекем А.Жутакеев муну менен басынып калбастан,
 айыл-кыштактарда кеңештерди чыңдоого активдүү
 катышкан. Тап күрөшүн ого бетер жандандырып,
 байлардан ортолукка мал алып, биргелешип иштөөчү
 чарбаларды (колхоз) уюштурууга белсенип киришет.
 Натыйжада Нарын кантону боюнча биринчи болуп
 Ат-Башыдагы Ак-Жар айылында бириккен чарба
 уюштурууга жетишип, анын башкармалыгына
 шайланган. Ат-Башы, Нарын аймактары боюнча
 А.Жутакеев уюштурган чарба биринчи болуп
 Лениндин ысымын алган. Акындын мындан башка
 да агартуучулук жактан эмгектери зор. Кыскартып
 айтканда, кыргыздын көрүнүктүү инсандарынын
 бири – мекенчил акын А.Жутакеевдин ысымы уну-
 тулбоого тийиш. Ал 1931-жылы Крымга дарылануу-
 га барып, ошол жактан каза болгон.

Бүгүнкү күндө Жан-Булак айылындагы орто
 мектепке А.Жутакеевдин ысымы берилген.

Адабияттар:

1. Акындар чыгармачылыгынын очерктери. Фрунзе., 1988
2. [Ky.wikipedia.org/wiki Жутакеев Абылкасым](http://ky.wikipedia.org/wiki/Жутакеев_Абылкасым)
3. Токтогул АЛАПАЕВ «Кайран элдин кайраттуу акыны». «Көк Асаба», 24.04.13. Кыргыз гезиттери. Presskg.kom

Рецензент: к.ф.н. Сатылган кызы Г.